

резерву сумнівних боргів в контексті Податкового кодексу України // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.economy.nayka.com.ua/index.php? Operation=1&iid=772](http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?Operation=1&iid=772) 5. Білик М.Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств // Фінанси України. – 2003. – № 12. – С. 24–36.

УДК 657.6:65.016.8](477)

Н. В. Москаль

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра обліку і аудиту

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ КРИЗОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

© Москаль Н.В., 2012

Розглянуто суттєві аспекти організації та методики початкової, дослідної та завершальної стадій аудиту фінансової звітності, об'єктом якого є кризові підприємства торгівлі.

The scientific article consider the essential aspects of organization and methods process of auditing of financial accounting. The objects of auditing are crises trades enterprises.

Постановка проблеми. Сучасний стан економіки України характеризується негативними явищами, зумовленими світовою фінансовою кризою. Упродовж попередніх трьох років більшість підприємств зіткнулись з такими негативними тенденціями, як скорочення обсягів збуту, зростання розмірів заборгованості, зниження ліквідності та платоспроможності. Зросла частка підприємств, фінансовий стан яких можна охарактеризувати як кризовий. Негативний вплив економічної кризи позначається передовсім на торговельних підприємствах. Скоротилися обсяги реалізації, запаси товарів накопичилися на складах. Існує необхідність та потреба у проведенні аудиту таких підприємств. Необхідність зумовлена вимогою законодавства щодо обов'язкового аудиту річної фінансової звітності певних груп суб'єктів господарювання. Потреба в аудиті кризового підприємства виникає, якщо зацікавлені особи розглядають аудит як важливу передумову виходу підприємства з фінансової кризи.

Виділення кризових підприємств в окрему групу об'єктів аудиту та визначення аудиту кризових підприємств як окремого виду аудиторських послуг, на нашу думку, є необхідним. Частина суб'єктів господарювання, які зобов'язані відповідно до законодавства проходити щорічний аудит фінансової звітності, перебувають у фінансовій кризі. Тобто аудит таких кризових підприємств існує в аудиторській практиці. Поряд із цим теоретичні та методологічні дослідження аудиту кризових підприємств, на нашу думку, є недостатніми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи організації та методики аудиту загалом добре висвітлено у монографіях і посібниках О. А. Петрика, В. С. Рудницького, Н. І. Дорош, В. Ф. Усача, М. Т. Білухи. Більшість вітчизняних та зарубіжних науковців вживають термін «організація аудиту», проте не подають його визначення. На думку М. Т. Білухи, організація аудиту – це сукупність визначених елементів, скерованих на раціональне виконання аудиторського процесу. [1]. А. Д. Шеремет та В. П. Суйц окреслюють організацію аудиту як тривалу процедуру, що передбачає визначення стратегії аудиту, планування застосування цієї стратегії та контроль практичного ведення аудиту [2]. Отже, можемо підсумувати: організація аудиту спрямована на забезпечення раціонального виконання аудиту; організація аудиту складається з окремих елементів.

У наукових джерелах немає єдиного підходу до визначення методу та прийомів аудиту. В.Ф. Усач пропонує таке визначення методу: метод – це прийом дослідження, який визначає підхід до об'єктів, що досліджуються, тобто шлях наукового пізнання і встановлення істини, та поділяє методи аудиту на загальнонаукові та власні [3]. На думку В.С. Рудницького, метод аудиту – це сукупність прийомів, за допомогою яких оцінюють стан об'єктів, що підлягають дослідженню [4].

Тобто В.Ф. Усач ототожнює поняття методу і прийому, тоді як В.С. Рудницький під поняттям “метод аудиту” розуміє сукупність прийомів, під поняттям “прийом” – конкретну контрольно-ревізійну дію, які також називає методичними прийомами. А.Д. Шеремет та В.П. Суйц визначають метод аудиту як загальний підхід до дослідження, а методику аудиту як сукупність спеціальних прийомів (методів), що застосовують під час аудиторських перевірок [2], тобто також ототожнюють поняття прийому і методу. Ми погоджуємось з цією думкою.

Питання організації та методики аудиту фінансової звітності кризових підприємств належно не відображено у працях вітчизняних науковців, в яких розглянуто аудит за умови дотримання принципу безперервності діяльності підприємства. Таке організаційно-методичне забезпечення не можна застосувати до кризових підприємств, оскільки принцип безперервності діяльності для них порушується.

Цілі статті. Основною метою наукової статті є розгляд істотних аспектів організації та методики початкової, дослідної та завершальної стадій аудиту фінансової звітності, об’єктом якого є кризові підприємства торгівлі.

Основний матеріал. Для створення передумов ефективного аудиту фінансової звітності кризових підприємств торгівлі необхідно розробити типові організаційно-методичне забезпечення, яке би враховувало особливості цих підприємств та специфічні інформаційні потреби зацікавлених користувачів. Це забезпечення повинно охоплювати усі стадії аудиторського процесу. Більшість науковців виділяють три стадії аудиту – початкову, дослідну та завершальну [4]. Розглянемо особливості організації аудиту кризових підприємств торгівлі відповідно до цих стадій. До завдань початкової стадії належать:

- ознайомлення з підприємством, аудит якого буде проводитись;
- здійснення попередньої оцінки фінансового стану та ідентифікації фінансової кризи;
- діагностика безперервності діяльності;
- визначення аудиторського ризику та рівня суттєвості;
- укладання договору на виконання аудиту;
- створення інформаційної бази аудиту;
- планування аудиту.

Організація початкової стадії аудиту фінансової звітності кризового підприємства торгівлі передбачає пошук оптимальних способів виконання перерахованих завдань, результатом організації є вибір конкретної методики виконання цих завдань. Розглянемо детальніше окремі завдання.

Під час ознайомлення з кризовим підприємством керівник зазвичай повідомляє аудитора про те, що підприємство у фінансовій кризі. У разі порушення справи про банкрутство керівник також повинен надати аудитору усю суттєву інформацію, що стосується процедури банкрутства. Для ефективного збирання інформації про підприємство доцільно застосовувати типову програму ознайомлення з діяльністю клієнта. На нашу думку, ця програма повинна містити такі питання: як керівництво клієнта оцінює фінансовий стан; чи зазнало підприємство збитків від господарської діяльності за минулий рік, попередні періоди; чи баланс підприємства є ліквідним, які тенденції зміни ліквідності балансу; чи існує не сплачена своєчасно заборгованість, який її розмір; чи є підстави для порушення судом справи про банкрутство.

Отримавши від керівництва інформацію про кризовий стан підприємства чи самостійно зробивши таке припущення, аудитор повинен оцінити фінансовий стан. Оцінка фінансового стану та ідентифікація фінансової кризи є специфічним завданням аудиту. Для практичної реалізації цього завдання пропонуємо застосовувати анкету попередньої оцінки фінансового стану, яка повинна містити такі показники:

1. Сума оборотних активів на початок року.
2. Сума поточних зобов’язань на початок року.
3. Коефіцієнт поточної ліквідності на початок року (граничне значення – 1).
4. Сума оборотних активів на кінець року.
5. Сума поточних зобов’язань на кінець року.
6. Коефіцієнт поточної ліквідності на кінець року (граничне значення – 1).

7. Різниця між абсолютно ліквідними активами та терміновими зобов'язаннями на дату аналізу чи дату порушення справи про банкрутство (граничне значення більше від нуля).
8. Сума чистого прибутку (збитку) за звітний рік.
9. Сума нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) на кінець року.
10. Сума власного капіталу на кінець року.

Пропонуємо такий критерій: якщо значення третього, шостого та сьомого показників менші за граничні, це свідчить про фінансову кризу підприємства. Показники з восьмого до десятого є додатковими та характеризують наявність кризових явищ.

Діагностика безперервності діяльності є обов'язковим елементом початкової стадії аудиту. Ідентифікація фінансової кризи та діагностика безперервності діяльності тісно пов'язані, проте відрізняються за суттю. Ідентифікація фінансової кризи передбачає оцінку теперішнього фінансового стану підприємства, який виник внаслідок минулих подій. Діагностика безперервності діяльності спрямована на майбутнє, вона відображає здатність підприємства продовжувати свою господарську діяльність та враховує такі чинники, як наявність істотних конкурентних переваг підприємства, зацікавлених інвесторів, дієвого плану фінансового оздоровлення.

Здійснюючи діагностику безперервності діяльності кризового підприємства, щодо якого не розпочато процедури банкрутства, на нашу думку, аудитор повинен розглянути такі питання: чи є на підприємстві обставини, необхідні для порушення справи про банкрутство; чи характеризується баланс підприємства від'ємним значенням чистих активів; чи існує на підприємстві значна сума кредиторської заборгованості, термін сплати якої наближається, проте немає реальних можливостей сплатити її; чи були факти необґрунтованого залучення короткотермінових позик для фінансування довготермінових заходів, придбання необоротних активів; чи відрізняються значення основних коефіцієнтів аналізу фінансового стану від нормативних; чи здатне підприємство здійснювати інвестиції у розвиток, впроваджувати необхідні інновації; чи характерні для підприємства значні збитки від основної діяльності; чи є на підприємстві проблеми зі збутом товарів, постачанням ресурсів?

Для погодження умов аудиту фінансової звітності кризового підприємства доцільно застосовувати типовий договір. Особливості цього договору стосуватимуться таких обов'язкових елементів, як мета аудиту та форма звітів і висновків. Мета аудиту кризового підприємства не може обмежуватись лише висловленням думки стосовно достовірності фінансової звітності, важливими інформаційними потребами користувачів аудиту є також оцінка аудитором реального фінансового стану кризового підприємства та можливостей подолання фінансової кризи (санаційної спроможності). Аналіз фінансового стану варто виконувати на завершальній стадії аудиту на основі підтверджених показників фінансових звітів, аналіз не потребуватиме довгих додаткових аудиторських процедур. Висловлення аудитором думки щодо того, як подолати кризовий стан, може ґрунтуватися на результатах діагностики безперервності діяльності. Оцінка санаційної спроможності спрямована на майбутнє та вимагатиме додаткових аудиторських процедур.

Мета аудиту відображається у предметі договору на проведення аудиту. Пропонуємо таке формулювання предмета договору на аудит фінансової звітності кризового підприємства: «Предметом договору є проведення аудиту фінансової звітності, здійснення оцінки фінансового стану та санаційної спроможності підприємства». Форма аудиторського висновку та звіту тісно пов'язана з метою аудиту. У договорі на проведення аудиту необхідно передбачити, що висновок за результатами аудиту повинен містити оцінку фінансового стану та санаційної спроможності кризового підприємства.

Дослідна стадія аудиту передбачає збирання, реєстрацію та оцінку певної кількості фактів з метою підтвердження достовірності даних стосовно окремих об'єктів аудиту та фінансової звітності загалом. До завдань дослідної стадії аудиту фінансової звітності кризового підприємства торгівлі можемо віднести:

- здійснення аудиторських процедур;
- збір аудиторських доказів.

На дослідній стадії організація аудиту полягає у розробленні стандартизованих форм робочих документів, що містять належно підібрані аудиторські процедури отримання достатніх та належних аудиторських доказів відповідно до об'єктів аудиту.

Завершальна стадія передбачає узагальнення результатів аудиту та формування висновків аудитора стосовно мети аудиту. Можемо виділити завдання завершальної стадії аудиту фінансової звітності кризового підприємства торгівлі:

- оцінка не виправлених помилок та порушень;
- аналіз фінансового стану кризового підприємства;
- оцінка санаційної спроможності;
- узагальнення результатів аудиту та формування висновків.

Аналіз фінансового стану та оцінка санаційної спроможності є специфічним завданням завершальної стадії. Оцінка аудитором реального фінансового стану кризового підприємства, на нашу думку, важлива для зацікавлених користувачів: кредиторів, потенційних інвесторів, власників. Такі обставини, як виникнення і розвиток кризового стану та зацікавленість керівництва підприємства у приховуванні глибини і наслідків фінансової кризи, зумовлюють сумніви щодо реальності оцінки самим підприємством свого реального фінансового стану. Аудитор є незалежною та компетентною особою, здатною на підставі попередньо перевіреної фінансової звітності оцінити фінансовий стан кризового підприємства.

Санаційна спроможність — це наявність у підприємства, що перебуває у фінансовій кризі, фінансових, організаційно-технічних та правових можливостей, які визначають здатність до успішного проведення його фінансової санації [5].

Оцінюючи санаційну спроможність, аудитор повинен сформулювати свою думку стосовно наявності необхідних передумов для подолання кризового стану. Аудитор не може цілком достовірно передбачити успішне запровадження санаційних заходів, оскільки вони стосуються майбутнього та зумовлені багатьма чинниками. Аудитор може лише висловити незалежну думку щодо цього питання.

Узагальнення результатів аудиту та формування висновків передбачає, що аудитор складає підсумкову документацію, зокрема, аудиторський висновок та звіт. Аудиторський звіт, на відміну від висновку, є неофіційним документом, не підлягає оприлюдненню та містить важливі для підприємства зауваження аудитора.

Отже, результатами організації завершальної стадії аудиту фінансової звітності кризового підприємства будуть типові аудиторські документи: програма аналізу фінансового стану кризового підприємства; програма оцінки санаційної спроможності; аудиторський звіт; аудиторський висновок.

Методику аудиту фінансової звітності кризового підприємства торгівлі вибирають залежно від об'єктів аудиту. Вважаємо за доцільне згрупувати методи відповідно до основних стадій процесу аудиту за такими характерними для кризових підприємств напрямками аудиту:

- методи ідентифікації фінансової кризи підприємства;
- методи діагностики безперервності діяльності;
- методи оцінки аудиторського ризику;
- методи оцінки облікової системи кризового підприємства;
- методи оцінки внутрішнього контролю;
- методи аудиту активів;
- методи аудиту зобов'язань;
- методи оцінки фінансового стану та санаційної спроможності підприємства.

Зазначені методи відображають у відповідних аудиторських документах та розділах програми аудиту фінансової звітності кризового підприємства

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що наукові дослідження організації та методики аудиту фінансової звітності кризових підприємств в умовах порушення принципу безперервності діяльності практично відсутні. Поряд із цим, на практиці такий аудит здійснюють, оскільки частина кризових підприємств зобов'язана проходити щорічний аудит перед оприлюдненням фінансової звітності. Створення організаційно-методичного забезпечення аудиту фінансової звітності кризових підприємств торгівлі є необхідною передумовою для того, щоб забезпечити ефективне його проведення та оптимальне задоволення інформаційних потреб користувачів аудиту. Організація передбачає пошук оптимальних шляхів виконання завдань початкової, дослідної та завершальної стадій аудиту. Методика

відображається у відповідних аудиторських документах та розділах програми аудиту. Підвищити якість аудиту фінансової звітності кризових підприємств торгівлі, на нашу думку, можна, розробивши та затвердивши на загальнодержавному рівні методичні рекомендації щодо аудиту кризових підприємств, продовжуючи теоретичні дослідження у цьому напрямі та забезпечивши створення аудиторськими фірмами на їх основі внутрішніх стандартів такого аудиту.

1. Белуха Н.Т. Аудит: учебн. — К.: Знання, КОО, 2000. — С. 50. 2. Шеремет А.Д., Суйц В.П. Аудит: учебн. — 5-е изд., перераб. и доп. — М.: ИНФРА-М, 2006. — С. 173, 218. 3. Усач Б.Ф. Аудит: навч. посіб. — К.: Знання-Прес, 2002. — С. 12. 4. Рудницький В.С. Методологія і організація аудиту. — Тернопіль: Економічна думка, 1998. — С. 112, 175. 5. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2004. — С. 75.

УДК 336.73+336.773+657.633.5

В.С. Мохняк

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра обліку та аналізу

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ У КРЕДИТНИХ СПІЛКАХ

© Мохняк В.С., 2012

Розглянуто проблеми та перспективи створення служби внутрішнього аудиту у кредитних спілках в Україні, обґрунтовано необхідність внутрішнього аудиту, висвітлено особливості організації внутрішнього аудиту в кредитних спілках за кордоном.

Considered the problems and prospects of internal audit in credit unions in Ukraine, justified the need for internal audit, covered the features organization of internal audit in credit unions abroad.

Вступ. За декілька останніх років як в усьому світі, так і в Україні відбулися негативні події у економіці, зумовлені неналежним контролем за діяльністю суб'єктів господарювання, людською безвідповідальністю та бездіяльністю. Найбільше відчули на собі наслідки фінансової кризи фінансові установи. Як результат, за короткий період часу відбувся перерозподіл на ринку кредитних послуг, у результаті чого зникли дрібні, ненадійні кредитні спілки та залишились потужніші, які здобували довіру в населення протягом багатьох років плідної співпраці.

Подальший розвиток кредитних спілок вимагає підвищення якості інформаційного забезпечення кредитних спілок. Забезпечити формування потоку науково обґрунтованої, корисної та необхідної контрольної-аналітичної інформації, перевірку й оцінку проблемних ситуацій та прогнозування майбутнього розвитку кредитної спілки може внутрішній аудит.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання впровадження, становлення та розвитку аудиту розглянуто у наукових працях вітчизняних вчених: М. Білухи, В. Боднар, Ф. Бутинця, Г. Давидова, Н. Дороша, Н. Малюги, О. Редька, В. Рудницького, В. Сопка та інших і у працях закордонних фахівців: С. Бичкової, Я. Соколова, А. Шеремети, Р.Адамса, А. Аренса, Дж. Лоббека, Дж.К. Робертсона та інших авторів. Проте у більшості наукових праць йдеться про впровадження внутрішнього аудиту загалом, без конкретизації за видами економічної діяльності.

Мета статті полягає у дослідженні необхідності та виявленні перешкод для запровадження внутрішнього аудиту в кредитних спілках.